

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.54.304874>

УДК 346.1

О. В. Серт, аспірант, адвокат

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Навчально-науковий інститут права

Кафедра економічного права та економічного судочинства

вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна

e-mail: sertoleksandr@gmail.comORCID iD: <https://orcid.org/0009-0000-3882-8813>

ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ОДНОРІВНЕВОЇ СТРУКТУРИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ ТА ІСТОРИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЙОГО РОЗВИТКУ

У статті досліджуються тенденції появи інституту однорівневої структури корпоративного управління в корпораціях, що діяли на території України, шляхом вивчення та аналізу законодавчих актів і релевантних наукових досліджень. Метою статті є дослідження тягlosti історичного процесу становлення інституту однорівневої структури корпоративного управління на теренах України. У статті сформульовано висновок, що поява однорівневої структури корпоративного управління відбулася в той саме момент, коли в структурі управління корпорацією вперше сполучилося дві обставини: 1) відділення участі (володіння акціями) від контролю; 2) поєднання функцій управління та контролю в одному колегіальному органі, що мав, здебільшого, назву «рада директорів». Автором виснувається, що формування колегіального органу управління в корпораціях на теренах України є давньою традицією, в той час як формування колегіального органу управління і контролю не відбувалось ніколи аж до прийняття 27.02.2022 р. Закону України № 2465-ІХ «Про акціонерні товариства». У статті аналізується історичний розвиток та переосмислення корпоративних відносин, що здійснювався під впливом французького права, який був обтяжений небажанням уряду Російської імперії дозволити інкорпорацію поза межами контролю держави, а згодом – непослідовною політикою радянської влади в сфері корпоративного права. Автором досліджено історичний розвиток норм про корпоративне управління, що здійснювався під впливом німецького права, та діяли в Австро-Угорській імперії, згодом Польщі, які поширювали певний час свій законодавчий вплив на територію України. Після відновлення незалежності України 24.08.1991 р. національне корпоративне право послугоувалось як забезпеченням права учасників (акціонерів) на інкорпорацію, так і визначенням меж правосуб'єктності корпорацій, що й становило у сукупності підстави для акцептування в 2022 р. однорівневої структури корпоративного управління. Ключовою характеристикою національних правових норм про однорівневу структуру корпоративного управління автор вважає беззаперечне акцептування непритаманного українському праву інституту в тому його вигляді, в якому він був оформлений в ряді країн Західної Європи.

Ключові слова: рада директорів, акціонерне товариство, товариство з обмеженою та додатковою відповідальністю, підприємство.

Постановка проблеми. Лише в результаті прийняття 27.02.2022 р. Закону України № 2465-ІХ «Про акціонерні товариства» в національному праві вперше

з'явився інститут однорівневої структури корпоративного управління (стаття 4, розділ VIII) [1]. В редакції вказаного Закону було змінено Цивільний кодекс України (стаття 160) [2]. Вперше положеннями національного законодавства було обмежено право загальних зборів учасників (акціонерів) в акціонерному товаристві продовжувати утримувати за собою функцію контролю (пункт 6 Прикінцевих та перехідних положень, частина третя статті 4, стаття 69) [1]. Зазначені норми національного права остаточно відділили участь (володіння акціями, часткою) від контролю в акціонерних товариствах, а учасники (акціонери) на підставі них можуть самостійно обирати форму реалізації такого відділення – однорівнева чи дворівнева структури корпоративного управління. Подальше удосконалення законодавства в частині регулювання можливості обрання учасниками підприємства однорівневої структури корпоративного управління проявилось у зміні Законом № 3587-IX від 22.02.2024 р. Господарського кодексу України (стаття 65) [3]. Інститут однорівневої структури корпоративного управління є новим для правової системи України, а його імплементація відбувається, також, в контексті осмислення як його сутності, так і тяглості історичного процесу його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки у вітчизняній правовій науці приділено достатньо уваги корпоративним відносинам (Г. Ю. Смірнов, В. І. Цікало, І. В. Лукач, Ю. М. Жорнокуй та ін.), господарській компетенції органам корпорації (О. В. Гарагонич, А. В. Смітюх, О. Р. Кібенко та ін.), корпоративному управлінню (І. В. Спасибо-Фатеева, Л. В. Сіщук та ін.). Що стосується дослідження інституту однорівневої структури корпоративного управління, його ознак та сутності, процесу та історичних тенденцій його становлення на теренах України, то це залишається поза увагою науковців, що зумовлює необхідність у подальших наукових пошуках.

Метою статті є дослідження тяглості історичного процесу становлення інституту однорівневої структури корпоративного управління на теренах України.

Виклад основного матеріалу. Учасники (акціонери), створюючи корпорацію, формують також систему її органів, яка становить структуру корпоративного управління [4, с. 165]. Під терміном «корпорація» І. В. Спасибо-Фатеева та О. В. Гарагонич розуміють будь-які господарські товариства, у яких статутний капітал поділяється на частки, їхні учасники (акціонери) мають права на частину прибутку товариства, на участь та голосування на загальних зборах учасників (акціонерів), тобто це будь-які господарські товариства, щодо яких у їхніх учасників (акціонерів) виникають корпоративні права [5, с. 85; 6, с. 29]. Ми використовуємо термін «корпорація» саме у такому його значенні.

Органи втілюють господарську компетенцію корпорації. Під терміном «господарська компетенція» ми розуміємо сукупність усіх прав та обов'язків, якими наділяється корпорація (її органи), для участі в цивільних правовідносинах, а ці права та обов'язки виникають із самого факту створення корпорації (формування її органів) [4, с. 165]. І. П. Жигалкін характеризує загальні збори учасників (акціонерів) як орган, що реалізовує волеутворюючу функцію корпорації, виконавчий орган – як орган, що здійснює управлінські та організаційні функції, а наглядову раду – як орган, що втілює функцію контролю

[7, с. 108]. На нашу думку, загальні збори учасників (акціонерів) здійснюють обмежену волеутворюючу функцію корпорації, делегуючи їй, як і функції управління та контролю, органам, які вони створюють в рамках обраної ними структури корпоративного управління [4, с. 166].

Однорівнева структура корпоративного управління неможлива без створення в корпорації колегіального органу, що здебільшого називається радою директорів, який поєднує в собі функції управління і контролю, делеговані такому органу учасниками (акціонерами). При цьому, історичний розвиток колегіального органу управління є набагато довшим за історичний розвиток колегіального органу, що поєднує в собі управління і контроль одночасно, але розвиток першого зумовив становлення другого. Поява однорівневої структури корпоративного управління відбулася в той саме момент, коли в структурі управління корпорацією вперше сполучилося дві обставини: 1) відділення участі (володіння акціями) від контролю; 2) поєднання функцій управління та контролю в одному колегіальному органі, що мав, здебільшого, назву «рада директорів». Появі такого моменту обов'язково має передувати забезпечення процедури інкорпорації (створення корпорації як об'єднання майна її учасників (акціонерів) з метою спільної діяльності) та розділення інтересів учасників (акціонерів) із інтересами корпорації.

Після французької революції Цивільний кодекс Наполеона 1804 р. формально визнав можливість інкорпорації, а Торгівельний кодекс Наполеона 1807 р. детально встановив правила про діяльність корпорацій [8, с. 6]. Перше законодавче закріплення акціонерних товариств відбулось у Торгівельному кодексі Наполеона 1807 р. [9, с. 35-36]. Корпорації більше не могли бути представленими своїми власниками [8, с. 6]. Волеутворююча функція в корпораціях могла бути реалізована лише загальними зборами учасників (акціонерів), схвалення органів влади вже не вимагалось для створення корпорацій, однак іще зберігалось для завершення процесу їх заснування [10, с. 223]. Функція управління делегувалася загальними зборами учасників (акціонерів) директорам (агентам) на ознаках тимчасовості та можливості їх відсторонення [10, с. 224]. Це правило стало догмою у Франції та за її межами, застосовується сучасним правом України. Згодом, в 1867 р. Франція змінила більшу частину норм про корпоративне управління в сторону більшого розширення прав учасників (акціонерів) [10, с. 225; 11, с. 348]. Таким чином, французьке корпоративне право у XIX столітті поступово розвинуло однорівневу структуру корпоративного управління.

Корпоративне право Пруссії у 1843 р. під впливом Торгівельного кодексу Наполеона 1807 р. також дозволило інкорпорацію акціонерних корпорацій, залишивши право уряду затверджувати статутні документи та узгоджувати із учасниками (акціонерами) їхній зміст, а функція контролю за органом управління все іще була невіддільною від загальних зборів учасників (акціонерів) [11, с. 345-347]. На противагу французьким правилам, після об'єднання Німеччини німецьке корпоративне право Законом про компанії 1870 р. визнало необхідним встановлення саме дворівневої структури корпоративного управління в корпораціях, а Закон про компанії 1884 р. заборонив одній і тій же особі бути в наглядовій і управлінській радах однієї корпорації, розширив та захистив права учасників (акціонерів) [11, с. 350-352, 357].

Отже, XIX століття стало періодом свободи інкорпорації, держави (уряди) поступово відмовлялись від своїх повноважень затверджувати статутні документи, перебирати на себе всю повноту, або навіть частину, волеутворюючої функції корпорацій, також захистили законодавчо права учасників (акціонерів). В XIX столітті відбулись суттєві зміни в економіці – будівництво великих промислових підприємств, чому дуже сприяв розвиток залізниці, а на порозі XX століття відбувався поступовий, але стрімкий процес укрупнення виробництва – об'єднання численних малих мануфактур у великі заводи [12, с. 1253]. О. В. Гарагонич період кінця XIX – початку XX століть характеризує як процес поступового перетворення акціонерних корпорацій із об'єднання осіб в об'єднання капіталів [13, с. 51]. Х. Велс дуже влучно характеризує основний злам в дискусії про корпоративне управління, який відбувся на початку XX століття, стверджуючи, що в ході суттєвих змін в економіці та промисловості відбувся колосальний ріст кількості міноритарних учасників (акціонерів), які виявилися безсилі у своєму впливі на управління корпораціями, навіть якщо вони цього бажали, а це, в свою чергу, породило розуміння, що якщо володіння часткою (акціями) розмивається, учасники (акціонери) не можуть більше контролювати корпорації, а ці функції виконують директори (агенти), то інтереси учасників (акціонерів) та директорів (агентів) не співпадають [12, с. 1255].

Історичний розвиток норм про корпоративне управління у Франції та Німеччині мав безпосередній вплив на правове становище корпорацій, що діяли на теренах України, яка в XIX та на початку XX століття була розділена між Російською та Австро-Угорською імперіями. В корпораціях, що здійснювали свою господарську діяльність на цих територіях, вже формувалися колегіальні органи управління, які мали різну господарську компетенцію, а безпосередньою причиною різниці в компетенції стало те, що на російське дореволюційне корпоративне законодавство вплив мало здебільшого французьке право, а австро-угорське було сформоване під впливом німецького права [14, с. 224].

Російська дореволюційна законодавча техніка так і не створила визначення «юридична особа» [15, с. 21]. Також, російське дореволюційне корпоративне право, що розвивалось під впливом Торгівельного кодексу Наполеона 1807 р., не впровадило в цілому тих змін, що відбулись у Франції в 1867 р., тобто наявність колективного органу управління («рада директорів») в російських дореволюційних корпораціях не запроваджувало в таких корпораціях однорівневої структури корпоративного управління, так само як і, відповідно, непритаманної французькому праву того часу дворівневої. Корпоративна реформа 1901 р. в Російській імперії мала обмежений вплив на корпорації в цілому, проте дещо зміцнила права учасників (акціонерів) та усунула банкірів із колективного органу управління [16, с. 449]. Правова ситуація в Російській імперії була такою, що ні дворівнева, ні однорівнева структури корпоративного управління не були сформованими, колегіальний орган корпорацій реалізовував лише функцію управління, не поєднував в собі функції управління та контролю, до складу ради могли входити учасники (акціонери), а волеутворююча функція корпорацій була обмежена самою державою, яка могла затвердити статутний документ, структуру корпоративного управління та мету діяльності корпорації, або відмовити у такому затвердженні. Більше того, держава могла перебрати на себе

всю повноту волеутворюючої функції, відмовивши у пролонгації статутного документу, що призводило до припинення існування корпорації. Так, для прикладу, Російсько-американська акціонерна компанія припинила своє існування в 1862 р. лише через те, що уряд Російській імперії відмовив її учасникам (акціонерам) в продовженні дії статутного документу [17].

Правова ситуація в Австро-Угорській імперії склалася іншою, законодавство дозволяло вести господарську діяльність численним корпораціям, а система корпоративного управління акціонерних корпорацій, відповідно, була суто дворівневою, що узгоджувалось із акцептованими правилами німецького права. Також, лише в корпораціях Австро-Угорської імперії, що діяли на території України, під впливом німецького права оформилось відділення участі (володіння акціями, часткою) від контролю шляхом відділення функцій управління та контролю від загальних зборів до двох самостійних та незалежних одне від одного органів – правління (ради директорів) та наглядової ради.

Цивільне законодавство періоду національних визвольних змагань українців 1917-1922 рр. не встановлювало норм про систему корпоративного управління юридичних осіб. У чотирьох прийнятих Центральною Радою Універсалах та в Конституції Української Народної Республіки 1918 р. економічні права не проголошувалися та не регулювалися [18, с. 185]. Також, всі закони і постанови, що не скасовані «законами і постановами Української Центральної Ради», продовжили свою дію і надалі (розділ 2, стаття 1) [19].

Після жовтневої революції 1917 р. більшовики націоналізували майно всіх акціонерних товариств, що знаходились на підконтрольній їм території, та визнали його власністю держави [20, с. 18]. Націоналізація майна корпорацій, їхня ліквідація, призначення комісій з ліквідації здійснювалась більшовиками протягом тривалого часу численними декретами, проте саме 14.12.1917 р. є датою, з якої всі вони мали вважатися націоналізованими [21, с. 400-402, 405]. Однак, відповідні рішення більшовиків в правовому сенсі не призвели до завершення юридичного існування корпорацій, які продовжували свою відокремлену діяльність на непідконтрольній більшовикам території та за кордоном, здійснюючи всю повноту функцій управління і контролю, а також волеутворюючу функцію через органи, створені за правом Російської імперії, які зберегли свою господарську компетенцію. П. Воль вказував, що після рішень більшовиків про націоналізацію майна корпорацій перед судами інших країн неодноразово поставало два важливих правових питання: (1) чи перестали існувати акціонерні корпорації старого права Російської імперії, втративши статус юридичних осіб? (2) хто має право власності після націоналізацій на власність цих корпорацій, що знаходиться за кордоном? [21, с. 385]. Для прикладу, розглядаючи справу за позовом страхової компанії з Російської імперії до американського банку Апеляційний суд Штату Нью-Йорк виснував (січень 1925 р.), серед іншого, що органи старого акціонерного товариства, які були створені за правом Російської імперії, мають вважатися належними, а рішення загальних зборів учасників (акціонерів), які проводяться за кордоном, мають вважатися дійсними, відтак, справа була розглянута по суті позову [21, с. 388-389].

Тяглість розвитку німецької дворівневої корпоративної системи управління була продовжена і в корпораціях, що діяли на території України, яка опинилась

під польською окупацією з 1921 р. до 1939 р. Дворівнева структура управління була передбачена як обов'язкова Кодексом про торгівельні компанії Польщі (Торгівельний кодекс) 1934 р. [22, с. 377].

В умовах радянської окупації та існування УРСР 1922-1991 рр. українське радянське корпоративне право відхилилось від капіталістичних країн та створило повністю дивергентну систему. Першим законодавчим актом в період УРСР з 1922 р. по 1991 р., який визначив поняття «юридична особа», став Цивільний кодекс УРСР від 16.12.1922 р. [23, с. 22]. Із системного аналізу статей 348, 338-339, 349-357, 360-361 розділу X Цивільного кодексу УРСР від 16.12.1922 р. у їхньому правовому взаємозв'язку ми вважаємо, що українське радянське законодавство вперше формувало непритаманну на більшій території України до цього дворівневу структуру корпоративного управління акціонерних товариств, зокрема через створення правління щонайменше із трьох членів – директорів (стаття 354), якому загальними зборами делегується функція управління (стаття 357), а також через створення ревізійної комісії з трьох або більше учасників (акціонерів), якій загальними зборами делегується функція контролю (стаття 360) [24]. В Цивільному кодексі УРСР від 16.12.1922 р. містилось фактичне закріплення можливості загальними зборами акціонерів передбачити статутом створення такого органу як «рада» та наділити його компетенцією «для загального управління справами товариства» (стаття 361) [24]. Вважаємо, що формулювання «кількість членів ради, порядок обрання їх, обов'язки, які покладаються на раду і порядок її діяльності передбачається статутом», яке використано у статті 361 Цивільного кодексу УРСР від 16.12.1922 р., допускає висновок, що такій раді було можливим загальними зборами учасників (акціонерів) делегувати волеутворюючу функцію. Цей наш висновок підкріплюється також і змістом статті 321-3 Цивільного кодексу УРСР в редакції від 31.10.1927 р. (Закону УРСР № 58-59), що стосується можливості створення в товаристві з обмеженою відповідальністю ради товариства, яка «може бути встановлена як орган, що замінює загальні збори учасників товариства, або як орган, що діє поруч з загальними зборами» [24]. До того ж, поєднання функцій ревізійної комісії із функціями правління не передбачалось, оскільки саме за загальними зборами, або радою у разі її створення, залишалась функція контролю у разі відсутності ревізійної комісії [24].

Після згортання НЕПу, затвердження 17.08.1927 р. Положення про акціонерні товариства більшість акціонерних корпорацій перетворено на трести, а ті, що залишились за назвою акціонерними, перестали бути такими за свою суттю, стали унітарними державними підприємствами [20, с. 19]. Цивільний кодекс УРСР від 18.07.1963 р. взагалі виключив із українського радянського законодавства норми про систему корпоративного управління юридичних осіб, а лише визначив органи юридичних осіб, як такі, що створюються задля набуття юридичним особами цивільних прав та обов'язків, повноваження яких визначаються статутом або положенням (стаття 29) [25]. В подальшому, шляхом прийняття 26.05.1988 р. Закону СРСР № 8998-11 «Про кооперацію в СРСР» загальне радянське право встановило дворівневу структуру корпоративного управління в коопераціях: волеутворюючу функцію здійснюють загальні збори, функцію управління – правління або голова кооперативу, а функцію контролю – ревізійна комісія або ревізор (стаття 14) [26].

З моменту відновлення незалежності України 24.08.1991 р. тривалий час національне корпоративне право розвивало лише норми про дворівневу структуру корпоративного управління. Так, Законом України № 1576-ХІІ «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. у першій його редакції розділялись повноваження виконавчих та контролюючих органів, а статтею 46 було передбачено можливість створення ради акціонерного товариства (спостережної ради), що здійснює контроль за діяльністю його виконавчого органу [27]. Законом України № 1576-ХІІ «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. у його редакції від 22.01.1998 р. вперше було законодавчо прописано обов'язок акціонерним товариствам щодо створення спостережної ради, якщо в такому товаристві понад 50 акціонерів (частина друга статті 46), а також передбачено, що питання, віднесені статутом акціонерного товариства до виключної компетенції спостережної ради, не можуть бути передані на вирішення виконавчих органів товариства (частина четверта статті 46) [27]. Цивільним кодексом України від 16.01.2003 р. у його першій редакції було передбачено можливість створення наглядової ради акціонерного товариства (стаття 160), а зміст законодавчих положень кодифікованого акту не розширював ті, що вже існували на той час в спеціальному законі [2]. Також, цим кодексом у його першій редакції було передбачено обов'язок делегування засновниками установи функції управління правлінням, а функції контролю – наглядовій раді (стаття 101) [2].

Постановою Національного банку України від 28.03.2007 р. № 98 «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України» передбачалось, що заміна дворівневої структури органів управління в банку на однорівневу є ризиком, що пов'язаний з процесом визначення прав та обов'язків правління банку, щодо якого банк має вживати заходів для його запобігання (пункт 1.3. глави 1 розділу V) [28]. Проте, сукупний аналіз змісту всієї вказаної постанови № 98, в тому числі, в частині її співвідношення із чинними на той час нормами права, дає змогу нам виснувати, що у формулюванні «однорівнева структура органів» мала на увазі відсутність в банках наглядової ради, що означало б збереження функції контролю за загальними зборами, а така структура управління не може вважатись однорівневою за своєю суттю, тобто у постанові № 98 було використано некоректну законодавчу техніку.

Законом України № 514-VI «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. у його першій редакції обов'язок щодо створення наглядової ради встановлювався для товариств, у яких десять і більше учасників (акціонерів), а сама наглядова рада визначалась як орган, що здійснює захист прав акціонерів товариства (стаття 51) [29]. Цим же Законом у його редакції від 17.06.2018 р. обов'язок щодо створення наглядової ради встановлювався також для всіх публічних акціонерних товариств та банків (частина друга статті 51), доповнювалось законодавче регулювання в сфері посилення прозорості діяльності наглядової ради (стаття 51-1) [29]. Законом України № 2275-VIII «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 р. у його першій редакції передбачалось право учасників товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю на створення наглядової ради як органу, якому загальні збори учасників можуть делегувати свої повноваження, крім тих, що віднесені до виключної компетенції зборів (стаття 38) [30].

Тривалий час в Україні поєднання функцій наглядової ради із функціями виконавчого органу не допускалось, адже закон визначав, що у товариствах, у яких не створено наглядову раду, її функції виконують загальні збори учасників (частина друга статті 51 Закону № 514-VI у його редакції від 17.06.2018 р.) [29]. Ситуація почала змінюватись із посиленням співпраці України з Міжнародним валютним фондом. Так, для забезпечення ефективного корпоративного управління в банках Україна взяла на себе зобов'язання діяти у відповідності до рекомендацій Базельського комітету з удосконалення корпоративного управління в банках 2015 р. [31]. 27.07.2022 р. в Україні прийнято Закон № 2465-IX «Про акціонерні товариства». Структура управління акціонерним товариством може бути однорівневою або дворівневою [1]. В товариствах з обмеженою та додатковою відповідальністю національне право допускає як запровадження однорівневої, так і дворівневої структури корпоративного управління, а відділення участі (володіння акціями, часткою) від контролю залежить від волі учасників таких товариств [30]. В підприємствах національне право також допускає як запровадження однорівневої, так і дворівневої структури корпоративного управління, а відділення участі (володіння акціями, часткою) від контролю залежить від волі учасників таких підприємств (стаття 65 Господарського кодексу України) [3].

Висновки і пропозиції. Отже, національне право до прийняття Закону України № 2465-IX «Про акціонерні товариства» від 27.07.2022 р. офіційно не містило взагалі правового підґрунтя для запровадження учасниками (акціонерами) корпорацій однорівневої структури корпоративного управління, не послуговувалось такими поняттями як «виконавчий директор», «невиконавчий директор». Ключовою характеристикою національних правових норм про однорівневу структуру корпоративного управління ми вважаємо беззаперечне акцептування непритаманного українському праву інституту в тому його вигляді, в якому він був оформлений в ряді країн Західної Європи. При цьому, домінуюча парадигма імплементації нового інституту в національне право заснована на твердженні А. Берле та Г. Мінс, що ефективність управління залежить від структури власності корпорації, зокрема відділення участі (володіння акціями, часткою) від контролю [32, с. 8].

Список використаної літератури

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022 р. № 2465-IX. Відомості Верховної Ради України. 2023. №№ 18-19. ст. 81.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. ст. 356.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 18-22. ст. 144.
4. Серт О. В. Поняття і сутність однорівневої структури корпоративного управління. Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики. Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції. 21.12.2023 р. Львів - Торунь. 2023. С. 165-168.
5. Спасибо-Фатєєва І. В. Вчення про корпоративні права і цивілістична доктрина. Право України. 2014. № 6. С. 84-92.
6. Гарагонич О. В. Суб'єкти корпоративних відносин: теоретико-правові аспекти. Право України. 2021. № 6. С. 26-45.
7. Жигалкін І. До визначення правового статусу керівника юридичної особи як її органу і як працівника. Вісник Національної академії правових наук України. 2014.

- № 4. С. 105-113.
8. Segrestin B., Hatchuel A., Levillain K. When the Law Distinguishes Between the Enterprise and the Corporation: The Case of the New French Law on Corporate Purpose. *Journal of Business Ethics*. 2021 (171). pp. 1-13. URL: <https://doi.org/10.1007/s10551-020-04439-y>. Date of access: 25.04.2024.
  9. Спасибо-Фатєєва І. В. Корпоративне управління / за ред. Спасибо-Фатєєвої І. В. Харків. Право. 2007. 500 с.
  10. Cools S., Europe's Ius Commune on Director Revocability. *8 European Company and Financial Law Review*. 2011. pp. 199-234. URL: <https://ssrn.com/abstract=1761567>. Date of access: 25.04.2024.
  11. Muchlinski P. The Development of German Corporate Law Until 1990: An Historical Reappraisal. *German Law Journal*. 2013. № 14(2). pp. 339-379. URL: <https://doi.org/10.1017/S2071832200001838>. Date of access: 25.04.2024.
  12. Wells H. The Birth of Corporate Governance. *Seattle University Law Review* (33). 2010. № 4. pp. 1247-1292. URL: <https://ssrn.com/abstract=1581478>. Date of access: 25.04.2024.
  13. Гарагонич О. В. Історико-правові передумови формування господарської правосуб'єктності акціонерних товариств. Підприємництво, господарство і право. 2014. № 11. С. 48-54.
  14. Dobák M., Steger T. Corporate governance in Central and Eastern Europe: An introductory review. *Journal for East European Management Studies* (8). 2003. № 3. pp. 223-235. URL: <https://hdl.handle.net/10419/90365>. Date of access: 25.04.2024.
  15. Васильєв Є. О. ОБ'єкти цивільних правовідносин в УРСР у період нової економічної політики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 14-19.
  16. Gregg A., Nafziger S. Capital structure and corporate performance in late Imperial Russia. *European Review of Economic History*. 2019. № 4 (23). pp. 446-481. URL: <https://doi.org/10.1093/ereh/hey020>. Date of access: 25.04.2024.
  17. Russian-American Company. *Encyclopedia Britannica*. 2018. URL: <https://www.britannica.com/topic/Russian-American-Company>. Date: 25.04.2024.
  18. Олійник А. Ю. Конституційна свобода особи на підприємницьку діяльність як наукова проблема. *Проблеми публічного та приватного права*. 2021. С. 175-215.
  19. Про надання Українській Центральній Раді виключного і неподільного права видавати закони для Української Народної Республіки: Протокол засідання Української Центральної Ради від 25.11.1917 р. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. URL: <https://tsdavo.gov.ua/gmedia/23-1115-1-1-150-jpg/>. Дата доступу: 25.04.2024.
  20. Гарагонич О. В. Господарська правосуб'єктність акціонерних товариств: проблеми теорії та практики: монографія. Київ. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. 2019. 406 с.
  21. Borchard E.M., Wohl P. The Nationalization of Joint Stock Banking Corporations in Soviet Russia and Its Bearing on Their Legal Status Abroad. *University of Pennsylvania Law Review and American Law Register*. 1927. № 5 (75). pp. 385-410. URL: <https://doi.org/10.2307/3307249>. Date of access: 25.04.2024.
  22. Jepak J. Corporate Governance in Developing Countries: Finding the Balance between Global Standards and Local Context - The Case of Poland. *International Journal of Trade, Economics and Finance*. 2014. № 4 (5). pp. 374-378.
  23. Васильєв Є. О. Відновлення акціонерного підприємництва в УРСР у період НЕП. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 20-24.
  24. Цивільний кодекс Української Радянської Соціалістичної Республіки: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 16.12.1922 р. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B4Jol7u6WEiLZTQxcG1wODJIR00/edit?resourcekey=0-r7waanRuOeYcSszOsRhA>. Дата доступу: 25.04.2024.
  25. Цивільний кодекс Української Радянської Соціалістичної Республіки: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 18.07.1963 р. № 1540-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06#Text>. Дата доступу: 25.04.2024.
  26. Про кооперацію в СРСР: Закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік від 26.05.1988 р. № 8998-11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v8998400-88#Text>. Дата доступу: 25.04.2024.
  27. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. ст. 682.

28. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України: Постанова Національного банку України від 28.03.2007 р. № 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0098500-07#Text>. Дата доступу: 25.04.2024.
29. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.03.2008 р. № 514-VI. Відомості Верховної Ради України. 2008. № 50-51. ст. 384.
30. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 13. ст. 69.
31. Лист про наміри до Міжнародного валютного фонду. Меморандум про економічну і фінансову політику від 01.09.2016 р. № 14168/0/2-16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2-16500-16#Text>. Дата доступу: 25.04.2024.
32. Cheffins B. The History of Corporate Governance. Law Working Paper 2012. № 184. 32 p. URL: <https://ssrn.com/abstract=1975404>. Date of access: 25.04.2024.

References

1. Law of Ukraine № 2465-IX «On Joint Stock Companies». 27.07.2022. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2023. №№ 18-19. p. 81 [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine № 435-IV «The Civil Code of Ukraine». 16.01.2003. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2003. №№ 40-44. p. 356 [in Ukrainian].
3. Law of Ukraine № 436-IV «The Economic Code of Ukraine». 16.01.2003. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2003. №№ 18-22 p. 144 [in Ukrainian].
4. Sert O. V. (2023). The concept and essence of the one-tier corporate governance structure. tanovlennia ta rozvytok pravovoi derzhavy: problemy teorii ta praktyky. Materials of the XVI International Scientific-Practical Conference. 21.12.2023. Lviv – Torun. pp. 165-168 [in Ukrainian].
5. Spasybo-Fatieieva I. V. (2014). Doctrine of Corporate Rights and Civil Law Doctrine. Pravo Ukrainy. № 6. pp. 84-92 [in Ukrainian].
6. Harahonych O. V. (2021). Subjects of Corporate Relations: Theoretical and Legal Aspects. Pravo Ukrainy. № 6. pp. 26-45 [in Ukrainian].
7. Zhyhalkin I. (2014). To the Issue of Defining the Legal Status of Legal Person's Director as its Body and as its Employee. Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy. № 4. pp. 105-113 [in Ukrainian].
8. Segrestin B., Hatchuel A., Levillain K. (2021). When the Law Distinguishes Between the Enterprise and the Corporation: The Case of the New French Law on Corporate Purpose. Journal of Business Ethics (171). pp. 1-13. URL: <https://doi.org/10.1007/s10551-020-04439-y>. Date of access: 25.04.2024.
9. Spasybo-Fatieieva I. V. (2007). Corporate Governance. Edited by Spasybo-Fatieieva I. V. Kharkiv. Pravo. 500 p. [in Ukrainian].
10. Cools S., Europe's Ius Commune on Director Revocability. 8 European Company and Financial Law Review. 2011. pp. 199-234. URL: <https://ssrn.com/abstract=1761567>. Date of access: 25.04.2024.
11. Muchlinski P. (2013). The Development of German Corporate Law Until 1990: An Historical Reappraisal. German Law Journal. 2013. № 14(2). pp. 339-379. URL: <https://doi.org/10.1017/S2071832200001838>. Date of access: 25.04.2024.
12. Wells H. (2010). The Birth of Corporate Governance. Seattle University Law Review (33). № 4. pp. 1247-1292. URL: <https://ssrn.com/abstract=1581478>. Date of access: 25.04.2024.
13. Harahonych O. V. (2014). Historical and Legal Prerequisites for the Formation of Economic Legal Personality of Joint-Stock Companies. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. № 11. pp. 48-54 [in Ukrainian].
14. Dobák M., Steger T. (2003). Corporate governance in Central and Eastern Europe: An introductory review. Journal for East European Management Studies (8). № 3. pp. 223-235. URL: <https://hdl.handle.net/10419/90365>. Date of access: 25.04.2024.
15. Vasyliiev Ye. O. (2019). Objects of civil legal relations in the Ukrainian SSR during the New Economic Policy period. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. № 6. pp. 14-19. [in Ukrainian].
16. Gregg A., Nafziger S. (2019). Capital structure and corporate performance in late Imperial Russia. European Review of Economic History. № 4 (23). pp. 446-481. URL: <https://doi.org/>

- org/10.1093/ereh/hey020. Date of access: 25.04.2024.
17. Russian-American Company. Encyclopedia Britannica. 2018. URL: <https://www.britannica.com/topic/Russian-American-Company>. Date: 25.04.2024.
  18. Oliinyk A. Yu. (2021). Constitutional Freedom of Individual for Entrepreneurial Activity as a Scientific Problem. *Problemy publichnogo ta pryvatnogo prava*. pp. 175-215. [in Ukrainian].
  19. Pro nadannia Ukrainskii Tsentralnii Radi vykliuchnogo i nepodilnogo prava vydavaty zakony dlia Ukrainskoi Narodnoi Respubliky: Protokol zasidannia Ukrainskoi Tsentralnoi Rady vid 25.11.1917. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. URL: <https://tsdavo.gov.ua/gmedia/23-1115-1-1-150-jpg/>. Date of access: 25.04.2024. [in Ukrainian].
  20. Harahonych O. V. (2019). *Legal Personality of Joint-Stock Companies: Issues in Theory and Practice: Monograph*. Kyiv. NAN Ukrainy. In-t ekonomiko-pravovykh doslidzhen. 406 p. [in Ukrainian].
  21. Borchard E. M., Wohl P. (1927). The Nationalization of Joint Stock Banking Corporations in Soviet Russia and Its Bearing on Their Legal Status Abroad. *University of Pennsylvania Law Review and American Law Register*. № 5 (75). pp. 385-410. URL: <https://doi.org/10.2307/3307249>. Date of access: 25.04.2024.
  22. Jezak J. (2014). Corporate Governance in Developing Countries: Finding the Balance between Global Standards and Local Context - The Case of Poland. *International Journal of Trade, Economics and Finance*. № 4 (5). pp. 374-378.
  23. Vasyliiev Ye. O. (2017). Restoration of Joint-Stock Entrepreneurship in the Ukrainian SSR during the New Economic Policy Period. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 6. pp. 20-24. [in Ukrainian].
  24. Law of the Ukrainian SSR «The Civil Code of the Ukrainian SSR». 16.12.1922. https://drive.google.com/file/d/0B4Jol7u6WEiLZTQxcG1wODJIR00/edit?resourcekey=0_r7waanRuOeYcSzzOsRhA. Date of access: 25.04.2024. [in Ukrainian].
  25. Law of the Ukrainian SSR № 1540-VI «The Civil Code of the Ukrainian SSR». 18.07.1963. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06#Text>. Date of access: 25.04.2024. [in Ukrainian].
  26. Law of the USSR № 8998-11. «Cooperation in the USSR». 26.05.1988. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v8998400-88#Text>. Date of access: 25.04.2024. [in Ukrainian].
  27. Law of Ukraine № 1576-XII. «On Economic Associations». 19.09.1991. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. № 49. p. 682 [in Ukrainian].
  28. Resolution of the National Bank of Ukraine № 98. «On the Approval of Methodological Recommendations for Improving Corporate Governance in Banks of Ukraine». 28.03.2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0098500-07#Text>. Date of access: 25.04.2024. [in Ukrainian].
  29. Law of Ukraine № 514-VI. «On Joint Stock Companies». 17.03.2008. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. № 50-51. p. 384 [in Ukrainian].
  30. Law of Ukraine № 2275-VIII. «On Limited Liability and Additional Liability Companies». 06.02.2018. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. 2018. № 13. p. 69. [in Ukrainian].
  31. Letter of Intent to the International Monetary Fund. Memorandum of Economic and Financial Policies 01.09.2016. № 14168/0/2-16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2-16500-16#Text>. Date of access: 25.04.2024. [in Ukrainian].
  32. Cheffins B. The History of Corporate Governance. *Law Working Paper* 2012. № 184. 32 p. URL: <https://ssrn.com/abstract=1975404>. Date of access: 25.04.2024.

Стаття надійшла 26.04.2024 р.

O. V. Sert, PhD student, Advocate
Taras Shevchenko National University of Kyiv
the Educational and Scientific Institute of Law
the Department of Economic Law and Economic Judiciary
60 Volodymyrska St, Kyiv, 01033, Ukraine
e-mail: sertoleksandr@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0000-3882-8813>

THE PROCESS OF THE ONE-TIER CORPORATE GOVERNANCE STRUCTURE ESTABLISHING IN UKRAINE AND THE HISTORICAL TENDENCIES OF ITS DEVELOPMENT

Summary

The article explores the tendencies of the one-tier corporate governance structure emergence in corporations operating within the territory of Ukraine through the study and analysis of legislative acts and relevant academic research. The purpose of the article is to investigate the continuity of the historical process of establishing the one-tier corporate governance structure within the territory of Ukraine. The conclusion formulated in the article is that the emergence of the one-tier corporate governance structure occurred at the moment when two circumstances converged for the first time in the corporation's management structure: 1) separation of ownership (shareholding) from control; 2) Combining management and control functions in one collegial body (mostly named the «Board of Directors»). The author suggests that the formation of a collegial management body in corporations within the territory of Ukraine is a long-standing tradition, whereas the formation of a collegial management and control body never occurred until the adoption on February 27, 2022, the Law of Ukraine № 2465-IX «On Joint Stock Companies». There is an analysis of the historical development and reevaluation of corporate relations influenced by French law, which was hindered by the reluctance of the Russian Empire government to allow incorporation outside state control, and later by the inconsistent Soviet authorities' policies in corporate law. The author investigates the historical development of corporate governance norms influenced by German law, which operated in the Austro-Hungarian Empire and later in Poland, extending its legislative influence for a certain period onto the territory of Ukraine. After regaining the independence of Ukraine on August 24, 1991, national corporate law both used to ensure the rights of shareholders to incorporate and to define the boundaries of corporate legal personality. All this formed the basis for accepting the one-tier corporate governance structure in 2022. The author considers the unquestionable acceptance of the one-tier corporate governance structure, which is not inherent to Ukrainian law, in the form it was formalized in several Western European countries, as the key characteristic of national legal norms.

Keywords: board of directors, joint-stock company, limited and additional liability company, enterprise.